

บทปริทัศน์หนังสือ (Book Review)

ตำนานแห่งนครวัด. จิตร ภูมิศักดิ์. (2554).

สินทรัพย์ ยืนยาว¹ / SinsapYuenyao

วารสาร “รมยสาร” เล่มที่แล้ว ได้นำเสนอบทปริทัศน์หนังสือเรื่อง “ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ ของจิตร ภูมิศักดิ์” นำเสนอโดยผู้ช่วยศาสตราจารย์บุญย แสนอ ตรีวิเศษ หนังสือมีสาระสำคัญที่น่าสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นที่ควรขยายความคือ “ขอม” ซึ่งคนส่วนมากมักเข้าใจว่าเป็นต้นกำเนิดหรือบรรพบุรุษของ “เขมร” ซึ่งจิตร ภูมิศักดิ์ได้ยืนยันไว้อย่างชัดเจน ในเนื้อหาภาคสาม ของหนังสือเล่มนี้ว่าเป็นความเข้าใจที่ผิด

บุญยแสนอ ตรีวิเศษ (2556 : 97-98) ได้สรุปไว้ว่า “จิตรไม่พบภาษาใดที่ใช้คำ “ขอม” หมายถึง ชาวเขมรแห่งประเทศกัมพูชาในปัจจุบัน และที่สำคัญชาวเขมรกัมพูชาไม่เคยเรียกตัวเองว่า “ขอม” กล่าวคือ ขอม กับ เขมรกัมพูชา ไม่มีความสัมพันธ์กันในฐานะเครือญาติหรือความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ เรื่องนี้หากใครได้มีโอกาสได้อ่านหนังสือ “ตำนานแห่งนครวัด” ซึ่งเป็นงานของจิตร ภูมิศักดิ์อีกเช่นเดียวกันจะยืนยันได้อย่างชัดเจนว่า “ขอม” ไม่ใช่เขมร ซึ่งได้ล่มสลายจากดินแดนแถบนี้แล้ว

“ตำนานแห่งนครวัด” เป็นหนังสือที่สามารถขยายความต่อเนื่องจากข้อสังเกตข้างต้นได้เป็นอย่างดี เหมาะที่ผู้สนใจควรได้อ่านเพิ่มเติมต่อเนื่องหลังจากที่ได้อ่านความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว ๆ เพราะมีสาระสำคัญอธิบายความเป็นมาจนกระทั่งถึงกาลล่มสลายของอาณาจักรขอม อันเป็นอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่เมื่อพันกว่าปีที่ผ่านมา หลายคนสงสัยในมูลเหตุแห่งการล่มสลายของอาณาจักรแห่งนี้ เพราะดูจากสิ่งปลูกสร้างที่หลงเหลือให้เราได้ชื่นชมขณะนี้ไม่น่าจะมีศัตรูใดสามารถมีชัยเหนือนครวัดได้

จิตรพยายามค้นหาความจริงแห่งการล่มสลายของ “นครวัด” ด้วยการค้นคว้าตามหลักวิชาการ และใช้ข้อมูลด้านต่างๆ เช่น ความรู้ด้านศาสนา ความรู้ด้านอักษรโบราณที่จารึกข้อมูลไว้ ตลอดจนความรู้จากข้อมูลด้านคติชนวิทยาผ่านตำนานปรัมปราต่างๆ นำเสนอได้อย่างลงตัวเป็นเนื้อเดียวกัน ซึ่งนับว่าใช้ข้อมูลที่หลากหลายและรอบด้านกลั่นกรองออกมาเป็นเหตุผลเพื่ออธิบายมูลเหตุที่นำไปสู่การล่มสลายของอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่เกินใครจะสามารถแย้งชิงเอาได้

¹หัวหน้าสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

นอกจากหนังสือเล่มนี้จะทรงคุณค่าทางด้านเนื้อหาแล้ว จิตรได้ทำให้นักอ่าน เพราะเขียนในลักษณะที่คล้ายคลึงกับนวนิยาย กล่าวคือ เป็นงานประวัติศาสตร์สนทนาที่เขียนขึ้นอย่างสนุกสนานในรูปแบบกึ่งนวนิยายบันทึกการท่องเที่ยว ซึ่งสันนิษฐานว่าเขียนขึ้นก่อนเข้าคุกเมื่อปี พ.ศ. 2501 เพราะงานเขียนในคุก มีบางตอนข้อมูลแย้งกับเรื่องนี้ หรือไม่ก็เขียนในช่วงที่เป็นนิสิตคณะอักษรศาสตร์ปีสุดท้าย และได้เป็นไกด์ของบริษัททางกอกทัวร์ อันเป็นช่วงที่จิตรไปนครวัดบ่อย (สรุปความจากคำนำฉบับพิมพ์ครั้งแรก)

ปัจจุบันหนังสือเล่มนี้ (พ.ศ. 2664) พิมพ์ครั้งที่ 6 ในวาระครบรอบ 80 ปี จิตร ภูมิศักดิ์ แบ่งเนื้อหาออกเป็น 10 ตอน ประกอบด้วย 1) เหตุแห่งหายนะ 2) ความขัดแย้ง 3) เพื่อนบ้าน 4) ผู้สร้าง 5) ทายาท 6) กาเฟเสียมเรียบ 7) พิษณุโลก 8) เพลงศึก 9) ระเบียบประวัติศาสตร์ และ 10) ญุณแจแห่งพิมาย ซึ่งจะนำเสนอในลำดับต่อไป และชี้ให้เห็นถึงเหตุการณ์ที่นำไปสู่การล่มสลายของ “นครวัด”

ความขัดแย้งสู่เหตุแห่งหายนะ

ในตอนนี้อธิบายความหมายของแนวคิดที่โต้แย้งกับนักประวัติศาสตร์บางส่วน และต่อต้านกระแสความเชื่อที่กล่าวหา “ไทย” คือต้นเหตุสำคัญที่นำไปสู่ความล่มสลายของนครวัด อันเป็นฐานความคิดที่เกิดจากการเขียนประวัติศาสตร์เพื่อการเมืองมากกว่าการใช้ข้อเท็จจริง ทั้งนี้เพราะยังปรากฏข้อมูลจากนักประวัติศาสตร์ชาวฝรั่งเศสหลายท่านที่มีทัศนคติทางเดียวกับจิตร เช่น ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ จิตรได้ชี้ให้เห็นประเด็นแห่งความล่มสลายมีสาเหตุมาจาก 1) ความขัดแย้งกันเองภายในสังคมกัมพูชา อันเป็นความขัดแย้งระหว่างผู้ปกครองและผู้ที่อยู่ใต้ปกครอง

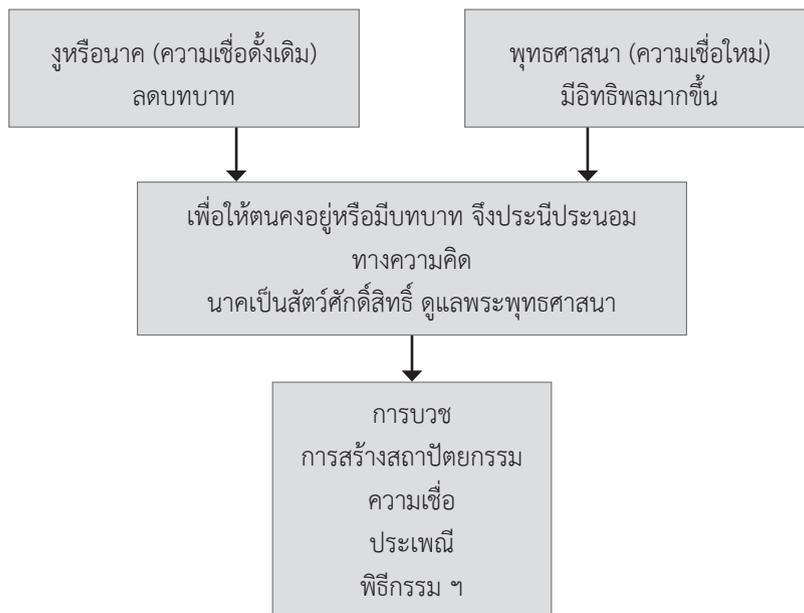
“ความจริงข้อนี้มองเห็นได้ไม่ยาก เพราะกำลังผลิตส่วนใหญ่ของสังคมแทนที่จะได้ถูกใช้ไปเพื่อการผลิตและการสร้างสรรค์ชีวิตทางเศรษฐกิจของประชากรชาติ กลับถูกเกณฑ์มาสร้างมฤตกเทวาลัยเพื่อสำแดงยศอำนาจของกษัตริย์เพียงองค์เดียว ประชาชนยอมชুবอมและยังผลอันเสื่อมโทรมทางสังคมให้เกิดขึ้นเป็นธรรมดา เป็นผลอันหลีกเลี่ยงไม่ได้ ความเสื่อมของอาณาจักรกัมพูชายุคนครหลวงจึงมีพื้นฐานมาจากความเป็นไปในสังคมกัมพูชาเอง”

ทั้งนี้ยังได้เทียบเคียงให้เข้าใจง่ายด้วยการโยงเข้าสู่ความล่มสลายของอาณาจักรอยุธยาของไทยที่เกิดจากความขัดแย้งของชนชั้นปกครองที่ไม่อาจจะปรองดองกันได้ มิใช่เพราะความสามารถด้านการรบของพม่าแต่อย่างใด ซึ่งเราเคยได้ศึกษาและเข้าใจประวัติศาสตร์ข้อนี้ดี การรุกรานของไทยจึงไม่ใช่เหตุผลหลัก 2) ความล่มสลายเกิดขึ้นจากความขัดแย้งระหว่างลัทธิพุทธศาสนาฝ่ายหินยาน (กลุ่มอำนาจใหม่) กับลัทธิพราหมณ์ (กลุ่มอำนาจเดิม) ที่พยายามรักษาพื้นที่ในราชสำนักของตน ซึ่งความขัดแย้งในข้อนี้ จิตรได้ตีความจากราชพงศาวดารกรุงกัมพูชา ที่มีเนื้อหาคล้ายเรื่องเล่าที่เล่าต่อกันมาทำนองนิยายปรัมปราเรื่องพระทองกับนางนาคโสมมา ตำนานต้นวงศ์กษัตริย์กัมพูชา

“สังขจากร ทะเลาะกับเหล่านาคถึงขั้นตัดความสัมพันธ์อันดีที่เคยมีต่อกัน วันหนึ่งสังขจากรป่วยเป็นโรคเรื้อน ฤๅษีจะช่วยชุบชีวิต สังขจากรไม่เชื่อจึงสั่งให้ ดาบส กระโดดลงในหม้อต้มยาเพื่อพิสูจน์ และตายในที่สุด ฝ่ายฤๅษีอาจารย์ของดาบส โกรธจึงสาปแช่งให้อาณาจักรกัมพูชาทรุดโทรม มิให้มีอำนาจเช่นปางก่อน” ความขัดแย้งข้างต้นที่จิตรได้ตีความให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่างพุทธกับพราหมณ์ “สมัยที่เขาสम्मติเรียกว่าพระเจ้าสังขจากรนี้แหละ ที่อาณาจักรเขมรได้ประสบกับความเสื่อมโทรม ซึ่งกษัตริย์ไม่สามารถปรองดองกันได้กับพวกฤๅษีดาบส อันหมายถึงศาสนาพราหมณ์ที่ควบคุมอาณาจักรกัมพูชามาก่อน”

การตีความข้างต้นสอดคล้องกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นตามประวัติศาสตร์ที่ศาสนาพุทธเริ่มเข้าสู่ราชสำนักเขมรและเกิดการต่อสู้กับศาสนาพราหมณ์ กระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงศาสนาในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 และเปลี่ยนแปลงเมืองตามคติของพราหมณ์มาเป็นพุทธศาสนา หากฤๅษีดาบสหมายถึงพราหมณ์ซึ่งขัดแย้งกับพุทธ (นางนาคโสมมา) ที่หมายถึง สัญลักษณ์ “นาค” ซึ่งศรีศักดิ์ วัลลิโถม (2555 : เว็บไซต์) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างพุทธกับนาคว่า “นาคเป็นตัวแทนของระบบความเชื่อดั้งเดิม แต่ได้ผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของพระพุทธศาสนาในฐานะสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ผู้ทำนุบำรุงศาสนา” ดังผู้เขียน ได้นำเสนอแผนผังความสัมพันธ์ระหว่างลัทธิบูชาหรือนาคกับพระพุทธศาสนาไว้ดังนี้

แผนภาพที่ ๑ ความสัมพันธ์ระหว่างลัทธิบูชาหรือนาคกับพระพุทธศาสนา

ที่มา : (สินทรัพย์ ยืนยาว, 2555 : 236)

สุจิตต์ วงษ์เทศ (2543) กล่าวถึง “ผู้คนในอุษาคเนย์ยกย่องนับถือมาแต่ดึกดำบรรพ์ ไม่น้อยกว่าสองหรือสามพันปี” ซึ่งสอดคล้องกับศรีศกดิ์ วัลลิโกดม (2553) ว่า “ลัทธิบูชาเทพเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่อยู่บริเวณแม่น้ำโขง”

หากใครได้อ่าน “เอกเขมร” ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช พอลจะเป็นเหตุให้เราเชื่อในข้อสังเกตของจิตร ภูมิศักดิ์ต่อกรณีการล่มสลายของนครวัดได้เป็นอย่างดี เพราะในหนังสือเล่มนี้ให้เหตุผลสอดคล้องกับจิตร ทั้ง 2 ประการ

“พุทธกับพราหมณ์เป็นศาสนาที่ควบคู่กันอยู่ในประเทศขอมโบราณ แทบจะทุกแห่งที่เราไปชมมีร่องรอยของการต่อสู้ระหว่างพุทธกับพราหมณ์ปรากฏอยู่ สถานที่แห่งใดเคยเป็นอารามในพุทธศาสนาหากพราหมณ์แย่งชิงไปได้ก็ให้เห็นร่องรอยพระพุทธรูปที่จำหลักไว้ตามผนังและภาพที่เกี่ยวข้องกับพุทธถูกพราหมณ์ทำลายลงไป” (คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2556 : 70-71)

เมื่อพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงเปลี่ยนศาสนาจากพราหมณ์เป็นพุทธ ย่อมสร้างความไม่พอใจเป็นอย่างมากแก่เหล่าพราหมณ์ที่ยึดโยงอำนาจกับราชสำนักเขมรมานาน ประกอบกับความเชื่อของพราหมณ์ที่เชื่อในลัทธิการสร้างปราสาทอย่างบ้าคลั่ง ผู้ได้ปกครองที่ถูกกดขี่มานานจากการสร้างปราสาทตามความเชื่อของพวกพราหมณ์ เมื่อได้รับทราบถึงแนวคิดของพุทธศาสนาย่อมที่จะได้ลุกขึ้นสู้ต่ออำนาจของผู้ปกครองและลัทธิพราหมณ์ ซึ่งความขัดแย้งภายในนี้เองที่อาจจะรุนแรงถึงขั้นพระมหากษัตริย์ต้องยอมเปลี่ยนศาสนาเพื่อรักษาอำนาจของตน และสร้างความไม่พึงพอใจแก่คนที่เสียประโยชน์อย่างพราหมณ์ เกิดความขัดแย้งที่รุนแรงถึงขั้นมีอาจจะปรองดองได้ และนำไปสู่การล่มสลายในที่สุด

นอกจากนี้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช (2556 : 77) ได้แสดงทัศนะที่สอดคล้องกับจิตรในประเด็นนี้ว่า

“ในท้ายที่สุดहार้อยปีของความเจริญรุ่งเรืองรุ่งโรจน์ก็สิ้นสุดลงโดยกะทันหันวันหนึ่งกองทัพ “ปลดแอก” จากเมืองไทยก็เข้าถึงนครธมได้ ฝ่ายชาวเขมรซึ่งถูกพวกเจ้านายขอมกดขี่มานาน ก็ลุกฮือขึ้นฆ่าฟันผู้ที่กดขี่ตนมา กองทัพไทยก็ได้นครธมโดยง่าย ...เขมรสมัยโบราณซึ่งถูกเกณฑ์มาสร้างปราสาทกันจนมิต้องทำอะไรไถนาปราสาทหินยิ่งอกยิ่งแค้นเท่าใด ข้าวปลาอาหารก็ยิ่งหดหายไปมากเท่านั้น ในที่สุดก็อดอยากถึงเปลี่ยวไป คุณคนเขมรทุกวันนี้ก็ยังจะเห็นว่า เปลี่ยวๆ อยู่ชอบกล”

การนำเสนอข้อคิดของจิตร ภูมิศักดิ์ในหนังสือเล่มนี้ ต่อการล่มสลายของอาณาจักรนครวัดด้วยเหตุ 2 ประการ คือ เกิดจากความขัดแย้งระหว่างพุทธกับพราหมณ์ และความขัดแย้งภายในของเขมรเอง ระหว่างกลุ่มผู้ปกครองกับผู้ที่ถูกปกครอง ที่ถูกกดขี่ให้สร้างปราสาทหินอย่างบ้าคลั่ง นับเป็นเหตุผลที่มีน้ำหนักควรค่าต่อการเชื่อถือ เพียงพอที่จะลบล้างความเชื่อเดิมของคนทั้งหลายที่เคยเชื่อว่าเรามีชัยเหนืออาณาจักรเขมรสมัยพระนครได้

“ขแมร์-ไทย บองผโอนคเนีย” (เขมร-ไทยพี่น้องกัน)

“ฉันอาจจะฝันไปหน่อยก็ได้ แต่ในฐานะที่ฉันเป็นคนไทย เพื่อนบ้านของเขมร รูปร่างหน้าตาเรา คล้ายกัน ศาสนาเดียวกัน ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ และความเป็นอยู่ของเราคล้ายคลึงกัน” บางส่วนจากตอนที่ 3 เพื่อนบ้าน

สำหรับตอนนี้ จิตรได้ใช้ความรู้ด้านอักษรศาสตร์ ภาษาศาสตร์ ค้นหาคำศัพท์ในวรรณกรรมวรรณคดี เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมที่มีมาแต่โบราณของเขมร ไทย ลาว หรือเอเชียอาคเนย์ทั้งหมด พบการใช้คำว่า “ผโอน”

ผโอน เขียนเป็น ผอูน ทั้งสองคำหมายถึง “น้อง” มีใช้ในวรรณคดีเก่าๆ ของไทย ซึ่งเข้าใจว่าเป็นการแผลงสระอูเป็นสระโอดตามความนิยมของเหล่ากวี ขณะเดียวกันยังพบคำว่า “ผอวน” ในวรรณกรรมอีสาน ซึ่งเป็นคำเขมรโบราณก่อนศตวรรษที่ 19 ข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของไทยกับเขมร ซึ่งมี 2 สาย คือ 1) สายสัมพันธ์ทางภาคกลาง 2) สายสัมพันธ์ทางภาคอีสาน

นอกจากหลักฐานทางภาษา ยังมีร่องรอยที่แสดงความสัมพันธ์อีกหลายประการ เช่น ปราสาทหินแบบเขมรที่กระจายอยู่เกลื่อนไปทั่วภาคอีสาน สะท้อนให้เห็นว่าพวกเขาเขมรคงจะได้ตั้งรกรากอยู่ที่บริเวณนี้มาก่อน และได้คลุกคลีกับไทยที่อพยพมาอยู่ทางภาคอีสานแต่โบราณ

“เราเป็นมิตรและเพื่อนบ้านที่ดีต่อกันมากกว่าที่จะเป็นศัตรูเข้าประหัดประหารต่อกัน” ข้อความของจิตรในวรรคนี้ คงเป็นข้อสรุปที่สนับสนุนเหตุผลในตอนต้นที่ว่า นครวัดล่มสลายเพราะความขัดแย้งภายใน ไม่ใช่ศัตรูอย่างประเทศไทย

ผู้สร้างเทวสถานอันยิ่งใหญ่ รักษาไว้ด้วยผู้สืบสันดาน

ประเด็นนี้จะนำเสนอเนื้อหาตอนที่ 4 ผู้สร้าง และตอนที่ 5 ทายาท ซึ่งมีเนื้อหารวม 23 หน้า โดยสาระสำคัญตอนที่ 4คือ การยืนยันว่ามนุษย์เป็นผู้สร้าง ผู้เนรมิตทุกสิ่งทุกอย่างที่เขาปรารถนา และนครธมคือประจักษ์พยานอันหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นความยิ่งใหญ่ของมนุษย์

จิตรได้โต้แย้งความเชื่อที่ว่า “นครธมไม่ได้สร้างโดยมนุษย์” เช่น เชื่อว่าสร้างจากเวทมนตร์ในการผสมดินบ้างเชื่อว่าเทวดาเนรมิต พระอินทร์เนรมิตบ้าง แม้จะเป็นความเชื่อที่มีปรากฏจริงตามพงศาวดารเขมรหรือ นิทาน ตำนานต่างๆ โดยจิตรกล่าวว่า “ประวัติศาสตร์ที่บันทึกไว้มีบางยุคสมัยที่ขาดหายไป เรียก

ว่า ยุคแห่งความมั่งคั่ง ทำให้ประวัติศาสตร์ไม่ต่อเนื่อง” ช่วงเวลาแห่งความมั่งคั่งคือเส้นที่ตัดความสัมพันธ์ของชาวเขมรรุ่นหลังขาดสะบั้นจากประวัติศาสตร์ของชาติในอดีต และนี่คือโอกาสดีของนวนิยายปรัมปราพงศาวดารอันเพื่อฝันจะเกิดขึ้นและเล่าสืบต่อๆ กันว่า “เทพเป็นผู้นรมิตปราสาท” นับว่าเป็นการบูชาวีรบุรุษของตนอย่างเลิศลอย เพราะมีความสามารถเหนือมนุษย์ เหนือคน และเทิดทูนยกย่องจนกลายเป็น “พระเจ้าผู้เป็นเจ้า” หรือ “Superman” ในที่สุด

ความไม่ต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์กัมพูชาคือมูลเหตุให้จิตรเชื่อต่อไปอีกว่า “ผู้สร้างนครวัดไม่ใช่บรรพบุรุษของชาวเขมร แต่เป็นอีกชนชาติหนึ่งที่ปัจจุบันสูญสลายไปแล้ว” อันเป็นสาระสำคัญในตอนที 5 ทายาท

จิตรใช้ความเป็นนักภาษาศาสตร์ อธิบายคำว่า “คแมร์ หรือ กัมพูชา” เป็นประชาชาติที่ไม่เคยเปลี่ยนชื่อเรียกชาติของตน และยังคงใช้ชื่อเดิมตลอดมา แม้ปัจจุบันยังใช้ภาษาพูดเหมือนภาษาในศตวรรษที่ 11 กล่าวคือ เป็นภาษาเดียวกับภาษาในจารึกที่เขียนเมื่อพันกว่าปี

แม้ภาษาเขมรในอดีตจะแตกต่างจากปัจจุบันอยู่บ้าง นั้นเป็นเพราะธรรมชาติของภาษาที่จะต้องเปลี่ยนตามเวลา แต่ยังคงร่องรอยที่สืบสาวได้ว่าเป็นภาษาเดียวกันอย่างชัดเจน โดยเฉพาะร่องรอยทางด้านไวยากรณ์ พบว่าเปลี่ยนแปลงน้อยมากเมื่อเทียบกับภาษาอังกฤษ เพราะภาษาอังกฤษสมัยโบราณแตกต่างจากอังกฤษสมัยปัจจุบันมากและเปลี่ยนแปลงมากกว่าภาษาเขมรเป็นสิบเท่า

พิษณุโลก

หลายคนเห็นชื่อตอนแล้วอาจทำคิ้วขมวด เกิดคำถามในใจ “เกี่ยวกับจังหวัดพิษณุโลกของไทยหรือไม่” แต่นี่คือชื่อของปราสาทนครวัดในอดีต

จิตรเริ่มต้นด้วยมูลเหตุของความเข้าใจผิดที่ว่า “ปราสาทคือที่อยู่อาศัยหรือพระราชฐานของเจ้านาย” ซึ่งขัดกับความเป็นจริงที่ว่า ปราสาทหินทุกแห่งเป็นเพียงศาสนสถาน ไม่เป็นของพุทธฝ่ายมหายานก็ต้องเป็นของพราหมณ์ และที่สำคัญแทบจะทุกแห่งมีจุดมุ่งหมายสร้างเป็นที่บรรจุศพ หากเรียก “เทวาลัย” หมายถึง วัดหรือที่บูชาและที่ประดิษฐานเทวดาคงจะไม่ถูก เพราะยังเป็นที่ยังเป็นที่บรรจุศพหรืออัฐิ จึงสามารถเรียก “มฤตกาเลีย” ได้ด้วย

ศาสตราจารย์ออร์ซ เซเดย์ เสนอให้เรียก “temple fune raire หรือ funeral temple หมายถึงศาสนสถานที่เกี่ยวข้องกับศพหรือการตาย” ศัพท์ไทยใช้คือ “มฤตกเทวาลัย” รวมเอาเทวาลัยและมฤตกาเลียเข้าด้วยกัน

ปราสาทหินเป็นศาสนสถานเพื่อประกอบพิธีของพราหมณ์หรือพุทธตามแต่ลัทธิใดจะครองอำนาจเมื่อครั้งกษัตริย์ทรงมีพระชนม์ชีพอยู่ แต่เมื่อสวรรคตพราหมณ์จะประกอบพิธี “อุนมีลิต หรือ นยโนนม์ลีลน” พิธีที่ทำให้กษัตริย์เกิดใหม่เป็น “เทวะ” ที่ทรงอยู่อย่างนิรันดร เช่น พระเจ้าศรีสุริยวรมันที่ 2 เมื่อสวรรคตได้ชื่อว่า “พระบรมวิษณุโลก” ส่วนเทวะรูปที่นำมาทับหลุมศพเรียกว่า “พระบรมวิษณุโลก” หรืออาจเรียกรวมทั้งหมดของตัวปราสาทนครวัดว่า “พระบรมวิษณุโลก หรือ พระพิษณุโลก” ได้

เพลงศึก

หากเปรียบเทียบภควัทศิตาของอินเดียนกับภาพจำหลักภควัทศิตาที่นครวัด พบว่าเนื้อแท้ของภควัทศิตา คือบทเพลงเร้าให้คนทำสงคราม ต่างกับภควัทศิตาของอินเดียนกล่าวกันว่า “เป็นบทเพลงแห่งสวรรค์” เพราะเกิดขึ้นในยุคที่ชาวอารยันทำสงครามแย่งชิงพื้นที่ทางการเกษตรจากชาวทราวาทเจ้าของถิ่นเดิม นับเป็นยุคแห่งสงครามและการรบพุ่ง เพื่อความอยู่รอด จึงต้องอาศัยแรงของชาวทราวาทลุกขึ้นสู้ ภควัทศิตาคือเครื่องมือสำคัญในการสร้างอุดมการณ์ให้ชาวทราวาทลุกขึ้นสู้

ในขณะที่ภควัทศิตาแห่งนครวัด เป็นการสร้างอุดมการณ์ให้ประชาชนลุกขึ้นสู้เช่นเดียวกัน แต่มีจุดมุ่งหมายที่แตกต่าง คือใช้เพื่อตอบสนองความต้องการอำนาจของกษัตริย์เขมร ที่มุ่งหวังครอบครองดินแดนทั้งหมดในภูมิภาคนี้ ซึ่งประชาชนย่อมไม่เห็นด้วย ภควัทศิตาจึงเป็นเพียง “เพลงศึก” สำหรับประชาชนมิใช่บทเพลงแห่งสวรรค์

จิตรชี้ให้เห็นการใช้ ภควัทศิตา ที่แตกต่างกัน คือ ชาวทราวาทใช้เพื่อเอาตัวรอดจากการรุกราน ในขณะที่เขมรใช้เพื่อการรุกรานอย่างคนคลั่งอำนาจ

ระเบียบประวัติศาสตร์ถึงกัญญาแจจากพิมาย

ตอนนี้จิตรตั้งข้อสังเกตภาพจำหลักทัพเมืองต่างๆ โดยเฉพาะทัพละโว้ (ลพบุรี) และทัพสยาม (เขตเหนือลพบุรีขึ้นไปถึงสุโขทัย) โดยให้การแต่งกายเป็นเกณฑ์ในการแยกทัพต่างๆ

ทัพละโว้จะแต่งตัวเช่นเดียวกับเขมรทั่วไป ส่วนทัพสยามจะแต่งตัวแปลกออกไปคือสวมเครื่องประดับผมเป็นช่อดอกไม้สูงโด่ง ผ้านุ่งเป็นริ้วยาวห้อยติดยๆ กันหลายริ้วๆ

นอกจากนี้จิตรได้อธิบายความเข้าใจที่ไทยแปลเป็น สยามกัญญาเซียมกัญญา เพราะเราเข้าใจผิดโดยการลากคำว่า “Syamkut” ของนักวิชาการชาวฝรั่งเศสชื่อ เอเตียน เอโมนีเยร์เป็น kut (กุต) หรือ kuta (กุกุ) ซึ่งที่ถูกต้องควรเป็น สยามกุกเป็น เสียมกุก เพราะในอดีตไม่มีรูปสระเอีย

ประวัติศาสตร์ที่ยาวนานของนครวัด ทำให้ประวัติศาสตร์ไม่ชัดเจนและไม่สามารถหาข้อสรุปยืนยันชัดเจนว่าใครคือกษัตริย์ผู้สร้างนครวัด การที่จะรู้ยุคการสร้างนครวัด ต้องอาศัยข้อมูลจากจารึกที่ปราสาทหินพิมาย ซึ่งถือเป็น “กัญญาแจสำคัญ”

จารึกที่ปราสาทหินพิมายระบุชื่อพระกัมรเตงอัญ ศรี วิเรนทราธิบดีวรมันแห่งเมืองโฉกพุกุล ซึ่งตรงกับภาพจำหลักทัพต่างๆ ซึ่งอยู่ในกองหลังของขบวนทัพนครวัด ทำให้นักประวัติศาสตร์สามารถประติดประต่อเรื่องราวของกษัตริย์เขมร และได้ข้อสรุปว่า พระบรมพิชณุโลกผู้สร้างนครวัดคือ พระเจ้าศรีสุริยวรมันที่ 2

บทส่งท้าย

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ได้เขียนคำนิยมไว้ปกหลังของหนังสือเล่มนี้ว่า

“ตำนานแห่งนครวัดนี้ เป็นความพยายามที่จะลบล้างความเข้าใจผิด เอาชนะอคติและการดูถูกดูแคลนที่คนไทยมีต่อคนเขมร แม้ว่าจะค่อนข้างเร้าอารมณ์ แต่หนังสือเล่มนี้ก็เต็มไปด้วยบทสนทนาอันหลักแหลมระหว่างชายหนุ่มกับหญิงสาว ซึ่งตั้งคำถามและค้นหาคำตอบต่อเงื่อนไขแห่งการก่อเกิดและการล่มสลายของอาณาจักรเขมร”

เราในฐานะเพื่อนบ้านควรทำความเข้าใจเขมรอย่างกัลยาณมิตร ด้วยการอ่านหนังสือเล่มนี้ เพราะจะช่วยให้เราเข้าถึงรากเหง้าของเขมรได้ นี่คือจุดเริ่มต้นของการทำความเข้าใจซึ่งกันและกันได้ดีที่สุด หรืออย่างน้อยใครที่คิดจะไปนครวัด ควรหยิบขึ้นอ่านและนำติดตัวไปเป็นเพื่อนร่วมเดินทางได้

เอกสารอ้างอิง

- คีฤกษ์ ปราโมช, ม.ร.ว. (2556). **ถกเขมร. พิมพ์ครั้งที่ 5.** นนทบุรี : ดอกหญ้า.
- บุญยแสนอ ตริวิเศษ (2556, มกราคม-มิถุนายน). บทปริทัศน์หนังสือ : ความเป็นมาของ
คำสยาม ไทย ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ (จิตร ภูมิศักดิ์).
รวมสาร. 11(1):97-98.
- ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม (2553). **ทัศนะนอกรีต : ภูมิศาสตร์-ภูมิทัศน์ตั้งบ้านแปลงเมือง.** กรุงเทพฯ :
เมืองโบราณ.
- ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม (2555). “มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธ์,” การศึกษาสังคมไทยผ่านภูมิวัฒนธรรม.
<<http://www.lek-prapai.org/watch.php?id=84>>10 กันยายน 2556.
- สินทรัพย์ ยืนยาว. (2555). **ตำนานปราสาทหิน : ความหมายและการสร้างอุดมการณ์ทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่อีสานใต้.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
(กลุ่มวรรณคดี). คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2543). **นาคในประวัติศาสตร์อุษาคเนย์.** กรุงเทพฯ : มติชน.